

I huvudet på två avgående redaktörer

JENNY EKLÖF OCH ERLAND MÅRALD

Vi tog över det redaktionella ansvaret för *Lychnos* i januari 2022 och håller i skrivande stund på att sakta men säkert lämna över till nästkommande redaktion vid Södertörns högskola. När vårt arbete inleddes för tre år sedan visste vi inte riktigt vad det skulle komma att innebära, eller vilken riktning vi ville att vårt arbete skulle ta. Men några saker hade vi klara för oss. Vi ville *inte* att tidskriften skulle ha en manlig professor som huvudredaktör och att övriga inblandade skulle vara juniora medhjälpare. I stället valde vi att inrätta ett dubbelt redaktörskap, där ansvaret för den redaktionella processens olika steg skulle fördelas lika mellan de två redaktörerna. Det andra vi ville var att fortsätta ta tidskriften vidare mot helt öppen digital publicering. Här hade arbetet redan påbörjats av den tidigare redaktionen i Lund, men vi såg att fler steg återstod att ta. Vi ville slutligen också att tidskriftens temanummer skulle färgas av de kompetenser och intressen som finns vid den idéhistoriska forskningsmiljön i Umeå. Detta ser vi som en av styrkorna med ett ambulering redaktörskap – varje lärosäte som tar över ansvaret för tidskriften kommer att kunna tillföra sitt särskilda bidrag till en större ämnesmässig helhet. Samtidigt bör varje tema samla forskare från många olika miljöer och det ska alltid finnas möjligheter för andra att föreslå temanummer.

Att göra allt och både ock

Under de tre år vi har arbetat med *Lychnos* har det framkommit hur höga – och samtidigt motstridiga – förväntningar som finns på tidskriften. En huvudfråga handlar om hur relationen mellan tradition och förnyelse bör se ut, det vill säga hur tidskriftens långa och respektabla historia förhåller sig till de behov och utmaningar som idéhistoriska forskare lever med idag? Här ställs en underförstådd uppfattning om att *Lychnos* borde inrikta sig mot en (ofta illa definierad men ibland starkt omhuldad) ämnesmässig ”kärna” mot en strävan att spegla hela bredden av vad idéhistoria

är i nuläget och åt vilket håll ämnet är på väg. Här har vi tagit ett steg mot det sistnämnda genom att utöka det nationella ämnesrådet, med representanter från KTH och KI, och att bjuda in såväl kunskaps- som utbildnings- och mediehistoriker att delta med artiklar och i ämnesdiskussionen. Kanske finns det ytterligare miljöer och ämnen som kan knytas till *Lychnos* – vår tanke har i alla fall varit att ju fler relevanta områden som kan kopplas till tidskriften desto starkare blir den.

Är tidskriftens huvudsakliga uppdrag att utgöra en samlande och identitetsbevarande kraft för ämnet idéhistoria i Sverige, eller ska den vara en kanal för aktiva forskare som vill kommunicera sin kunskap i ett internationellt forskningssammanhang? Här har vi tagit steg i båda riktningarna. Å ena sidan har vi publicerat ett stort antal artiklar på engelska och gett ut ett temanummer som huvudsakligen bestod av internationella forskare. Vi har också strävat efter att tillfråga artikelgranskare från andra länder för att kunna upprätthålla kvalitet och anonymitet. Å andra sidan har vi försökt stimulera den ämnesinriktade svenska debatten genom att införa sektionen Idéforum. Oavsett om *Lychnos* förblir i huvudsak svenskspråkig eller internationaliseras, är sådana delar viktiga för att skapa en vidare identitet och ett större relevanssammanhang.

Ytterligare en fråga rör själva formen för utgivningen. Vissa talar om ”årsboken” och andra om ”tidskriften”, och båda epiteten stämmer såklart – *Lychnos* kommer ut en gång per år som en årsbok, men är också indexerad som en tidskrift och det är som tidskrift den får ekonomiskt stöd från Vetenskapsrådet. Är det viktigt att *Lychnos* kommer ut i tryckt form, så som den alltid gjort, eller är det den digitala publiceringsformen som är framtiden? Har vi råd med både ock och bör tidskriften kanske komma ut med fler nummer per år? Det finns också många uppfattningar om själva formgivningen av den fysiska boken. Bör utseendet vara enhetligt över tid, eller ska det tillåtas växla när tidskriften byter redaktion? Slutligen finns skilda uppfattningar om vad som betyder mest vad gäller tidskriftens innehåll – är det forskningsartiklarna eller recensionerna – och vilken ambitionsgrad ska tidskriften ha vad gäller båda dessa innehållssektioner? Vi har eftersträvat att se till att alla avhandlingar i ämnet får en utförlig recension, att relevant svensk litteratur tas med i möjligaste mån, medan anmälningar av internationell litteratur har lägre prioritet. Däremot ser vi relevanta och högkvalitativa vetenskapliga artiklar som A och O för en vetenskaplig tidskrift – och här finns en stor utmaning.

Vem publicerar i *Lychnos* och vem gör inte det?

En genomgång av vetenskapliga artiklar som publicerats de senaste tio årgångarna av årsboken (2014–2023) visar:

Öppna artiklar: 42
 Artiklar i temasektioner: 55
 Artiklar på svenska: 62
 Artiklar på engelska: 39
 Författare inom idéhistoria: 54
 Författare från andra discipliner: 37
 Författare från andra länder: 17

Det går att se att temasektionerna blir viktigare över tid, medan öppna artiklar som skickas till tidskriften minskar. Vidare framgår det att engelskan tar allt större utrymme. Slutligen kan det konstateras att det är exakt lika många författare från det etablerade svenska idéhistoriska området som det är från andra ämnen och utländska skribenter sammanlagt. Alltså finns det en mycket bra bredd i *Lychnos*.

Något som är mer besvärande är vem som inte publicerar sig. Antalet verksamma professorer vid de idéhistoriska institutionerna är i dag: Lund 3; Göteborg 5; Södertörn 4; Stockholm 3; Uppsala 10, och Umeå 3. Dessutom finns det ett antal professorer på KTH som har idéhistorisk kompetens plus kanske ytterligare någon på något annat ställe. Sammanlagt finns det kanske knappt 30 professorer i ämnet (emeritus/emerita ej inräknade). Om man undantar redaktörskap, inledningar till temasektioner och texter i miscellanea, har dessa professorer den senaste tioårsperioden sammantaget publicerat två vetenskapliga artiklar i *Lychnos*!

Ibland talas det om att *Lychnos* är en viktig kanal för doktorander att publicera i, inte minst då det blir fler sammanläggningsavhandlingar. Det är dock ganska få doktorander som skickar artiklar till *Lychnos*. Orsaken är nog ganska enkel – om inte de tongivande företrädarna för ämnet publicerar sig här finns det ingen anledning för de kommande företrädarna att göra det heller.

Utmaningarna i dagens publiceringslandskap

Det har nog inte undgått någon att högskolesektorn på några år gått i riktning mot så kallad öppen publicering (och öppen data också för den delen). Många forskningsfinansiärer kräver att de forskare som beviljas ekonomiskt stöd ska publicera sig i tidskrifter med öppen tillgång, vilket också satt strålkastarljuset på de kostnader som är inbegripna i denna process. Kungliga Biblioteket sammanställer uppgifter om svenska lärosätens kostnader för vetenskaplig publicering och förra året, 2023, uppgick de totala kostnaderna till nästan 800 miljoner kronor.¹

Även anslagsgivare som fördelar ut tidskriftsstöd ställer krav på att publiceringsformen ska vara så öppen som möjligt. Här gick *Lychnos* från att först enbart komma ut som en tryckt bok till att för några år sedan

också tillgängliggöras och ha sin hemvist på en digital publiceringsplattform. I publiceringssammanhang brukar graden av öppen publicering kategoriseras i olika ”färgnivåer”, allt från ”svart” till ”diamant”.² När vi tog över höll sig tidskriften med en form av publicering som nog skulle klassas som ”grön”, alltså att den tryckta publiceringen av tidskriften kom först och att den digitala publiceringen skedde efter en 6 månaders embargo-period. Tidskriften hade fortfarande upphovsrätt till de ingående artiklarna, och inga tydliga riktlinjer kring hur materialet fick delas eller återpubliceras angavs.

Dessa saker är nu ändrade. Den digitala publiceringen av artiklarna i tidskriftens öppna del publiceras som bekant direkt de är accepterade och formgivna. Övrigt innehåll (temaartiklar, avhandlingsrecensioner, bokrecensioner, miscellanea och meddelanden) publiceras i nuläget samtidigt med den tryckta boken. Denna form av löpande publicering sjösatte vi som ett led i ett försök att kunna tillmötesgå forskares behov av en mer rapp vetenskaplig kommunikation. Det kändes fel att färdiga artiklar skulle behöva ligga och vänta i månader (eller upp till ett år i vissa fall) bara för att ge den tryckta publikationen prioritet. Vi ändrade också skrivningen kring upphovsrätt så att den direkt tillfaller författaren, samt angav en CC-licens som möjliggör största möjliga spridning av artiklarna. Dessa steg, i kombination med att publiceringen självklart är utan kostnader för både författare och för läsare, gjorde att den förra året uppnådde ”diamond-status”, vilket vi är mycket glada för. Det har också inneburit att tidskriften blivit sökbar och har indexerats som en helt öppen tidskrift.

Lychnos är en liten aktör på en stor vetenskaplig publiceringsmarknad där några få gigantiska kommersiella förlag dominerar, vanligtvis med stora vinstmarginaler. Till stor del bygger dessa aktörers ekonomiska affärsmodeller på att de publicerar vetenskap som finansierats med offentliga medel, de nyttjar vetenskapliga granskare som är kostnadsfria (för förlaget men inte för lärosätena) de får sina intäkter från bibliotek och universitet som i slutsteget betalar för prenumerationer och APC-kostnader (Article processing costs) för öppen publicering. För *Lychnos* del sköts tidskriften på en öppen plattform som bygger på en open source-lösning, det redaktionella arbetet finansieras med ett blygsamt tidskriftsstöd och medlemsavgifter till Lärdomshistoriska samfundet, den digitala tillgången till *Lychnos* är gratis och själva publiceringen är också kostnadsfri. Detta akademiska oberoende är någonting att värna om.

AI och vad som kommer hända sedan?

En mycket stor förändring under vårt redaktörskap är den explosionsartade användningen av AI-verktyg. När vi tillträdde vårt redaktörskap för tre år sedan var detta en icke-fråga, i dag kan vi inte längre undvika att börja hantera det – väl medvetna om att det vi skriver hösten 2024 kanske kommer upplevas som obsoleta frågor redan hösten 2025.³ Många AI-tjänster har redan integrerats i mjukvara som lärosätena har avtal för, men också i allehanda online-tjänster, appar och system som idéhistoriska forskare kommer i kontakt med dagligdags.

I relation till akademisk tidskriftspublicering står vi nu inför situationer vi aldrig tidigare behövt fundera över. I vilken utsträckning kan eller bör exempelvis olika chattbotar användas för att generera text till en vetenskaplig artikel? Är det okej att använda chatten för att få uppslag till hur en artikel ska börja, att be den skriva ihop ett abstract för artikeln, att summera en avslutning, att hitta oklarheter i den text man skrivit, föreslå förbättringar, nya infallsvinklar, andra referenser? Sedan tidigare uppmuntrar *Lychmos* till att författare skickar sina artiklar på professionell språkgranskning och detta steg kommer troligtvis kunna skötas både billigare och snabbare med hjälp av AI-verktyg. Men just de sistnämnda verktygen kan också skriva om en text i olika stilar och för olika syften. Är detta också okej, och vad händer med ämnets språkliga tradition (om nu en sådan finns) om bruket av AI-redigering blir utbrett? När upphör en text att vara författarens och när är den AI-verktygets? I förlängningen går det att fundera på vad som är ett vetenskapligt bidrag och vilken roll artiklar och tidskrifter kommer att ha i detta nya sammanhang. Det går lätt att föreställa sig en snar framtid där vi kommer se en uppsjö AI-genererade artiklar, AI-skrivna granskningsutlåtanden, AI-formulerade revideringar och slutligen AI-genererade redaktörsutlåtanden och beslut! Här kommer det att behövas riktlinjer och stöd till författare, granskare och redaktörer. Men detta blir en fråga för nästa redaktion att förhålla sig till.

Varför behövs *Lychnos*?

Tre år som redaktörer för *Lychmos* har varit mycket spännande. Visst finns det utmaningar, men förutsättningarna är i grunden mycket goda. Ämnet är, jämfört med tidigare, stort och stabilt, det finns många goda grannämnen som ägnar sig åt idéhistoria och blickar man ut i världen finns det ett mycket stort och kreativt forskningskollektiv att växelverka med. *Lychmos* är en viktig ämnesmässig infrastruktur för nya vetenskapliga rön, metod- och perspektivutveckling, debatt och gemensamma angelägenheter. Som en självständig tidskrift med lång historia och tillgång till nya tekniska möjligheter för dess spridande, finns alla förutsättningar för att

upprätthålla denna infrastruktur. Gemensamma angelägenheter skapas dock genom aktivt deltagande, och att många vill bidra med vetenskapliga artiklar och andra inspel är avgörande.

Tiden går ju fort också. Om inte alltför många år, 2036, fyller vi 100 år. Då blir det fest!

Noter

1. Se statistisk sammanställning på Kungliga Bibliotekets hemsida: <https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/nytt-fran-kb/nyheter-samverkan-och-utveckling/2024-05-31-totala-utgifter-for-vetenskaplig-publicering-2023.html>
2. Se exempelvis Lucy Barnes blogginlägg på OpenBooks Publishers hemsida, 22 oktober 2018, <https://blogs.openbookpublishers.com/green-gold-diamond-black-what-does-it-all-mean/>
3. En översiktlig beskrivning över de många sätt på vilket AI idag integreras med forskningsprocessens alla delar finns i Maarit Jaakkola, *Academic AI literacy: Artificial Intelligence in scholarly writing, editing, and publishing*, April 2024, <https://doi.org/10.57943/rp4x-xy56>